

Zeldzame vissoort komt vaker voor dan gedacht

Modderkruipers genoeg

TEKST Rob Buijer
ILLUSTRATIES Rob Buijer en Piet Kalkman

Bij het leegvissen van een water naast de Beatrixsluis in het Lekkanaal, kwam visser en onderzoeker Piet Kalkman een onwaarschijnlijk aantal grote modderkruipers tegen. “Volgens sommige ecologen zou hier niets zitten”, vertelt hij, “dus dit bewijst maar weer dat je bij inventarisaties en verplaatsing van visbestanden niet om de praktijkkennis van vissers heen kan.”

De Prinses Beatrixsluis in Nieuwegein verbindt de Lek in het zuiden met het Amsterdam-Rijnkanaal in het noorden. Op dit moment heeft het complex nog twee zogeheten sluiscolken, maar met het enorm toegenomen scheepsaanbod in het Lekkanaal, wil Rijkswaterstaat daar tussen 2016 en 2019 een derde kolk naast leggen. Dit jaar zijn de werkzaamheden begonnen met het verbreden van het kanaal. “Dat is het moment dat ik werd gebeld”, vertelt visser

Piet Kalkman uit Moordrecht. “Ons visbedrijf wordt vaak ingeschakeld als visbestanden moeten worden verplaatst. In dit geval ging het om een verpauperd stuk grond aan de oostkant van het kanaal. Er lagen daar nog wat oude slootjes, en er waren ook wat moerasjes ontstaan die ideaal zijn voor soorten als de grote modderkruiper. Maar die mag Rijkswaterstaat natuurlijk niet zomaar afgraven. Dan moet je eerst alle vis eruit halen en verplaatsen.”

Vissen met een fuik, maar dan wel op de juiste plek.

Piet Kalkman

Visser Piet Kalkman (Moordrecht, 1955) nam in 1985 het visbedrijf van zijn vader over. "Die had het weer van zijn vader geërfd, toen die in 1955 omkwam bij een visserijongeluk op de Hollandse IJssel. Uiteindelijk gaat dit familiebedrijf terug tot 1640. Toen is mijn familie in Alblasserdam begonnen met de riviervisserij. In die tijd zat het hier nog hartstikke vol met zalm en andere rivierfossen. In de loop van de tijd is de visstand in de rivieren gigantisch teruggelopen. Dus toen ik op een gegeven moment de visrechten van mijn familie kon verkopen aan Sportvisserij Zuidwest Nederland heb ik eieren voor mijn geld gekozen. Sinds die tijd heb ik mij helemaal op het onderzoek gestort. Samen met mijn zoon en mijn dochter en nog enkele inhuurkrachten bemonsteren we wateren, we tellen en inventariseren, en verplaatsen vaak ook complete visbestanden."

"Ik durf er mijn handen voor in het vuur te steken dat wij zo goed als alle modderkruipers in een gebied kunnen vangen"

Piet Kalkman is onderzoeker met veel praktijkervaring.

Deze zomer rukte Kalkman uit met fuiken, netten en een mobiele generator om te kunnen elektrovisseren. "De ecoleoloog van het bouwbedrijf waar we de opdracht van kregen, wist dat er grote modderkruipers voorkwamen. Daarom wilde hij ook dat we het moeras zouden af vissen. Dus liepen we in waadpakken door de modder, met riet zo hoog als het plafond, zodat we elkaar niet meer zagen. We liepen daar met ons draagbare elektro-vistuig doorheen, maar wat we vingen: geen modderkruipers.

Toen dat niets werd, hebben we een kleine pomp aan de rand van het gebied gezet en zijn we het hele gebied heel langzaam gaan leegpompen. Doe je dat te snel, dan duiken de modderkruipers diep weg in de modder en vind je ze nooit meer terug. Maar als je het heel subtiel doet, een paar centimeter per dag, dan trekken de vissen met het water mee."

Denken als een modderkruiper

"Op verzoek van de opdrachtgever hebben we in eerste instantie geprobeerd om die wegtrekkende vissen in fuiken te vangen. Daar kwamen er niet meer dan een handvol in. Maar als je een dier wilt vangen moet je zijn eigenschappen kennen. Je moet als het ware gaan denken als een modderkruiper", zegt Kalkman met een dikke grijns. "Dit zijn slimme, sterke dieren, die laten zich niet zomaar pakken. Uiteindelijk zijn we met ons elektro-vistuig in een zijslotje gaan vissen waar het overgebleven water zich had verzameld. Daar vingen we meteen al meer dan honderd grote modderkruipers. Dat was al ongekend." Niet zonder leedvermaak voegt Kalkman daaraan toe: "Die eerste nacht dat we echt gingen vissen kwam er nog iemand langs met een dikke zaklamp. "Doe geen moeite", zei die, "ik heb al met de lamp gekeken en er zitten hier echt geen modderkruipers." Toen ik hem vervolgens in onze kuip liet kijken waar al een kleine zestig modderkruipers in zaten viel zijn mond letterlijk open van verbazing."

Waar het volgens Kalkman om draait is de juiste afstelling van de generator op zijn elektro-vistuig. "Wat je met deze methode doet is de vis letterlijk naar je schepnet trekken. Vraag me niet hoe het biologisch precies in elkaar zit, maar met de juiste afstelling van de generator, kan een vis niet anders dan naar het schepnet toe zwemmen. Ik heb zelfs wel eens een dode vis gevangen die kort daarvoor een klap van een scheepsschroef had gekregen. Door die elektrische pulsjes kan een vis blijkbaar maar één kant op.

Enkeel bij het net krijgt een vis een stroomstootje waardoor hij even wordt verdoofd, waarop je hem ongedeerd uit het water kan scheppen. Vis je te lomp, met te sterke stroomstoten, dan zakt een groot deel van de vissen al verdoofd naar de bodem voor je ze in de buurt van je schepnet hebt. Mits deskundig uitgevoerd is elektrovisserij een perfecte en visvriendelijke manier om vis te vangen, vooral op moeilijk bereikbare plaatsen."

Ongekend

Na de eerste ronde elektrovisseren naast de Beatrixsluis heeft de opdrachtgever met een graafmachine de ➤

modder op de kant gezet en nagezocht op eventueel achtergebleven modderkruipers. “Daar kwamen nog een stuk of zes modderkruipers uit”, vertelt Kalkman. “Maar ik had het gevoel dat er nog veel meer moesten zijn. In het overgebleven water zijn we dus opnieuw gaan elektrovissen. Uiteindelijk haalden we niet minder dan 327 grote modderkruipers uit het water. Dat was echt ongekend! Ik ga al met mijn vader uit vissen sinds ik kan lopen, maar dit had ik echt nog nooit meegemaakt”, zegt Kalkman enthousiast. “We hadden op andere plaatsen ook wel dit soort watertjes leeggevestigd. Dan kwamen we zelden meer dan dertig grote modderkruipers tegen. Op zichzelf is dat natuurlijk al bijzonder. Ecologen roepen namelijk dat een populatie uit minimaal een stuk of dertig dieren moet bestaan om te kunnen overleven. Maar wij hebben op verschillende plaatsen veel kleinere populaties gevonden. En ik durf er mijn handen voor in het vuur te steken dat wij zo goed als alle modderkruipers uit zo’n gebied kunnen vangen.”

Praktijkkennis

“Aan dit spectaculaire verhaal zitten natuurlijk meerdere kanten”, vindt Kalkman. “Aan de ene kant is het geweldig dat zo’n bijzondere vissoort nog in zulke grote aantallen blijkt voor te komen; als je maar goed zoekt. Tegelijk twijfel ik ook steeds vaker aan de officiële inventarisaties van visbestanden. Je kan wel met een sleepnet of een fuik wat gaan vissen in een stuk water, maar dan vang je lang niet alle soorten die ergens zitten. Natuurlijk, als je het ieder jaar op exact dezelfde manier doet, dan kan je uiteindelijk wel een bepaalde trend signaleren. Maar over de absolute aantallen soorten en individuele dieren kan je echt niets zinnigs zeggen als je niet weet hoe je moet vissen. Ik vind dan ook dat er in het onderzoek veel meer gebruik zou moeten worden gemaakt van de praktijkkennis die er nu nog is bij verschillende beroepsvisserij.” **V**

De modderkruipers worden uitgezet in het milieu waar ze thuishoren: ondiep en zwaar begroeid water.

Grote modderkruiper

De grote modderkruiper (*Misgurnus fossilis*) is een iconische vissoort van het boerenland van weleer. Het dier leeft bij voorkeur in ‘verlandingswater’: gebieden die al een flink stuk zijn dichtgegroeid met waterplanten en de bijbehorende modder. Door de intensivering van de landbouw, waarbij ook de sloten jaarlijks drastisch worden geschoond, is de soort de afgelopen decennia enorm achteruit gegaan. Inmiddels staat de grote modderkruiper als ‘Kwetsbaar’ op de zogeheten Rode Lijst, en geniet hij de hoogst mogelijke juridische bescherming onder de Flora- en faunawet.

De grote modderkruiper leeft, zoals zijn naam al zegt, liefst in modder, waar hij zelfs droge tijden kan overleven door over te schakelen op huidademhaling. De vis kan ook bij heel lage zuurstofgehalten in het water overleven, door happen lucht te nemen en via zijn darmslijmvlies zuurstof op te nemen. Vroeger hielden boeren de grote modderkruiper nog wel eens voor de grap als een soort ‘levende barometer’ in een glazen bakje. Bij daling van de luchtdruk laat het dier via een fluitend scheetje lucht uit zijn darmen ontsnappen, wat hem de bijnaam ‘weeraal’ of ‘fluitaal’ heeft bezorgd.

